

pa sem srkal s slastjo, kakršno nudi športnim šampionom šampanjec. Oba s Tino sva čutila, da sva dosegla enega življenjskih vrhuncev, kakršni niso dani prav vsakomur. Na vrh »najlepše gore sveta« sva priplezala z lastnimi moči in sredstvi, edini najini sponzorji so bili v družinskem krogu. Na najvišji točki ostre grebenske rezi, s katere so se spuščale ledene stene v mračno brezno, je čepelo osem neznansko srečnih ljudi. Požvižgali smo se na meglo in mraz; razgleda nismo potrebovali, znali smo ga na pamet. To, kar smo želeli, nam je gora darovala.

S Korošci in Američanoma sva se pogovarjala kot s starimi prijatelji. Sosedji so se kmalu odpeljali po vrhah v globino, z Američanom pa sva se dogovorila za skupni sestop, ki se je z dvojno vrvo spremenil v rutinsko opravilo. Nenadejana sidrišča so povratek z gore tako zelo olajšala, da sva stopila pred šotor ob uri, ki je obetala možnost sestopiti vsaj do morene. Ob spominu na prejšnjo noč sva nekako potlačila utrujenost in brez

okrepčila pospravila tabor. Spodaj na ledeniku pa so napori zadnjih dni prišli za nama in naju povsem ohromili. Z nevarno ravnodušnostjo sva se opotekala med razpokami in stopila na rešilno moreno že v temi. Popolnoma izčrpana nisva bila sposobna v granitnem kaosu poiskati skromno ravnico za šotor in sva preprosto zabivakirala. Na prvem primernem prostorčku sva dobesedno padla v spalni in prebila strupeno mrzlo noč ob osrečujoči kurjavi spomina na veličastno doživetje. Povratek v Huaraz je trajal tri dni — tura je v celoti terjala torej kar osem dni naporov. Znano pa je, da napor, ki rodi žlahtne sadeže, človeka bogati in osrečuje. Tako sva se s Tino vrnila v Huaraz s ponosno zavestjo lastnikov velikega doživetja. Vzpon na Alpamayo je terjal poseg na meje najinih zmožnosti in prav mejne situacije nudijo največje zadoščenje. Ledeni kristal Alpamayo bo za vedno ostal zapisan v najino zavest z največjimi črkami; na njem sta oče in hči doživela najbolj zanosne dneve na skupni gorniški poti.

PODGORSKO ŽEGNANJE ONSTRAN DRŽAVNE MEJE NA NEDELJO OB VELIKEM ŠMARNU

SVETI LENART ZA OLŠEVO

MATJAŽ KMECL

Nekajkrat sem ga gledal z vrha Olševe spodaj med brezmejno temnostjo smrekovih gozdov, tik za olševsko gorsko pregrado na koroški strani: pod Kolarjevim in Pastirkovim vrhom. Samotarskega, zapredenega v lastno odličnost in svojevrstno ljubeznivost. Tak je, sem si rekel že kar prvič, da ne more biti drugega kot sveti Lenart; še eno zavetišče, prehodni dom arestantov, izobčencev in samotnežev. Pogledal sem na zemljevid in ugotovil, da je res, da je sveti Lenart. Najbrž je blizu tudi kakšna »žegnana voda«, studenec, ki celo v sušno visokem poletju ne presahne, tako da so ga čistili že staroselci in so ga kasnejši Lenartovi varovanci samo prevzeli v verovanje. — To reč moram videti od blizu, sem sklenil. Potem sem pri Svetem Duhu v Podolševi zvedel, da je na nedeljo ob Velikem Šmarnu tam od nekdanj slovesna maša s procesijo okoli cerkve, nekakšen starožiten ljudski shod, »žegnanje«, za prebivalce z obeh strani meje; zadnja leta se ob tej priložnosti malo za Svetim Duhom na mejo celo postavi policist iz Solčave in s tem daje vedeti, da je meja za nekaj ur odprta.

Nisem pozabil. Oskrbnik in gospodar Koče pod Olševo, kot se zdaj uradno imenuje nekdanja karavla, mi je po telefonu potrdil, da ne bo to leto nič drugače. Z avtom sem po »razgledni cesti« priplezal do svetodušne cerkvice, pri priči našel celo markacijo in na suhljatem hrastiču od zgoraj navzdol napis »Sv. Lenart«, krenil po stezi navzgor in v resnici dohitel nekaj Podolševčanov, ki so jo v skladu s starimi običaji mahali čez. Pod veliko tablo z napisom DRŽAVNA MEJA je res tudi sedel mlad in kremenit mož postave, ki mu je krajši čas

pomagal delati vrstnik v civilu. Bolj zato, se mi je zdelo, da bi napravil primeren vtis nanj kot name, mi je pomembno pomignil za potni list. Ko pa je iz njega razbral, da sem iz Ljubljane, se je vznejevoljil in mi je strogo povedal, da je zadeva izključno maloobmejna, pač zato, da lahko ljudje z obeh strani meje »obiskujejo verske obrede«, da drugi nimamo tu česa iskati in da je to razložil že lanskim tečnobam, ko so tudi silile čez. Seveda me lani ni bilo, da bi bil že vedel, kaj je naročil, vendar sem vljudno molčal, da ga ne bi spravil v preslabo voljo, pač pa sem mu prijazno zagotovil, da ne mislim tam čez početi nič slabega in da se čez dve uri, ko bo glavina dogodkov mimo, zagotovo vrnem. To mu je bilo že bolj všeč in mi je izkazal celo nekoliko naklonjenosti, ki se je stopnjevala do dovoljenja za prehod in do opozorila, da pa mi znajo težiti avstrijski »grencorgani«, če me dobijo. Skomignil sem in rekel bolj sebi kot njemu: Mi bojo pač težili; kaj pa hočem, saj jih zato postavljajo na mejo, da težijo. — Njegov prijatelj me je ves čas vljudno in molče gledal, ali pa zrl vstran; za hip me je preblisknilo, kako hudo bi šele bilo, če bi tam namesto njega sedela kakšna gospodična, in sem mu zato namenil hipce hvaležnosti, da je natančno to, kar je in nič drugega.

Kakorkoli že, s hvaležnostjo sem krenil v tujino in popolnoma razumel mladega moža: dela tisto, kar mu je bilo naročeno in kar je zapisano v nekakšnih pogodbah. Za trenutek pa sem se vseeno spomnil, kako so me nekoč graničarji z Golice pod nadzorstvom velikega, nepodkupljivega psa gnali malo manj kot v zapor, ker sem se v nedeljo dopoldne »gibal v obmejnem pasu«. Saj ne, da bi moralo biti vse razpuščeno, malo psihologije pa vseeno ne bi škodovalo. Mogoče

se zdi komu noro, da kakšen Ljubljčan ne zna porabiti nedelje drugače, kot da leze v šentlenarsko podolševo samoto — ob uri in dnevu, ki ju določa celo nekakšna meddržavna pogodba, ampak tudi kakšen tak se najde in najbrž ni najbolj nevaren za državno »integriteto«. Avstrijska žandarmerija je to že pogruntala, nikogar ob tisti strmi, jarkasti, zaraščeni, blatni stezi, po kateri se cedi »žegnana voda« izpod slehernega kamna, nisem srečal vse do cerkvice, pa me je na začetku široka gozdna cesta celo za kakšnih dvajset minut zapeljala proč od »uradne« smeri; šele spodaj pri opuščeni mežnariji sta za šankom slonela dva avstrijska vzdrževalca reda in miru, ki pa so ju več kot očitno mnogo bolj zanimale klobase in pivo od morebitnih kršitev meje na prehodu zgoraj. Zdela sta se mi zelo razumna moža.

Vmes je ves čas iz šentlenarske smeri nažigalo kot na fronti; če je bilo kaj tišine, se je oglašal zvon, lepo usklajeno. Ščasoma smo se romarji s slovenske strani strnili v nekakšen gosji spreved, ki je skozi grmovje strnjeno prikorakal do množice avtomobilov in ljudi na cerkveni jasi. Ob vstopu nanjo je bilo z dobrim občutkom za diskretnost iz belo pooblahi desk postavljeno stranišče, malo naprej so pekli dvojezične klobase — enojezični so bili samo »čevapčiči« — in točili pivo; pridna gospa je s celo košaro drobnih pušeljkov kot čebelica obletavala nove in nove prišleke in vsakega opremila z majčkenim nageljčkom in rožmarinom, pod dobro ohranjenjo, pa že »razseljeno« mežnarijo so štirje brumni možje streljali, da se je kar kadilo. Bili so ode ti v snežno bele, z rdečimi nageljni vezene predpasnike, na katerih je pisalo »Sveti Lenart, prosi za nas!« (zdela se mi je umestno), pred seboj so imeli dvoje modernih strelnih naprav s trobljastimi nastavki, kakršne so nosile strojnice med prvo svetovno vojno, namakali so velike cevaste patrone v vodo, da se reč ne bi preveč razgrela, si tiščali zeleno vato v ušesa, eden pa je oprezal, do kod je segla maša in kdaj bo zvonar začel vleči za vrvi. Pri tisti priči so spodnji trije užgali, da se je vse treslo; uigrano so vlekli za vrvice, predstavljali nekakšne kretnice, lovili prazne tulce in že v cev tiščali nove. Delovali so usklajeno, na poseben način ponosno, spretno, urno in, seveda, pomembno. Povprašal sem jih, kje se takšne naprave, ki niso starosvetnim možnarjem podobne v ničemer, razen da počijo, kupijo, pa so povedali, da jih je kar spodaj v Železni Kapli napravil puškarski mojster — kajpada, saj je na vsej severnokaravanski strani puškarstvo stara in izdelana obrt. Ob velikanskem kupu streliva so še dodali, da ga bodo že prihodnje leto tudi sami naredili; lažjega srca ga bodo popokali.

Laični del shoda je ob zločljivih mizah in klopih obde loval kranjske klobase — Krainer Würste, hrenovke — Frankfurter Würste in naddvojezične čevapčiče, zalival prestane avtomobilske napore s pivom in klepetal. Staro gospodarsko poslopje, ki je bilo tudi angažirano v gostinsko ponudbo, ni skrivalo nekdanje lepote, toda strešni šinklini (škodle) so mu že zdavnaj otožno osiveli, napadel jih je mah, zdaj so se marsikje tudi že cefrali: če jim ne bodo hitro pomagili, se bo v letu ali dveh vse

skupaj sesedlo in potem zbogom, stari lepote! Precej podobno se je kazala od blizu tudi mežnarija, za katero je še pred leti **Stanko Klinar** v vodniku po Karavankah napisal, da skriva v sebi skromno popotniško postrežbo; zdaj očitno oživi samo še enkrat letno, čeprav takrat nadvse neskrupulo.

Pač pa je nad vso to prijazno človeško gomaznijo stal cerkveni dom svetega Lenarta kot nekakšno trdoživo in neuničljivo trajanje; z nekaj okni in vrati govori o svoji starosti in o plemeniti kmečki gotiki; **Singer** piše, da je iz 16. ali celo konca 15. stoletja; v notranjščini, ki je precej manjša, kot bi človek pričakoval po zunanem videzu, je strop lesen, raven, kasetiran in »pomolan« z nekoliko čudaškimi, vendar ne nečednimi ornamentami. Okrog cerkve so postavili štirje priložnostni oltarčki, da bo imela procesija, ki se je sredi maše izcimila z eno samo samcato banderco iz cerkvenih vrat, svoj rep, postaje in glavo. Pobožna množica, ki je je bilo toliko, kolikor je pač prostora okoli cerkve, je z dolgim hribovskim korakom hodila za pisano sveto zastavo in molila — kadar ni ravno pel — in to po koroško lepo! — kapelski cerkveni zbor: zvečine slovensko, čeprav je bila maša trijezična — slovenska in nemška zaradi svetne in cerkvene demokracije, latinska pa bogvedi zakaj, najbrž zaradi tradicije; čeprav latinščina ni bil Kristusov jezik. Ni treba posebej govoriti, da se je zaradi takšne mnogojezičnosti in procesije maša čezmerno zavlekla; toda ljudstvo je zvesto, vztrajno in neutrudno sodelovalo, ves čas je pozvanjalo in pokalo, pa tudi necerkveni del sodelujočih je začuda vztrajno ves čas jedel in pil, ne da bi kazal kakršnihkoli znamenj utrujenosti; le nekoliko glasnejši je postajal.

Nad vsem je stala Olševa, od tod lepo in mogočno pokončna, vsenaokrog so počivala velikanska prostranstva smrekovih gozdov, mednje so bili zarežani

Pri koči tej

VINKO HROVATIČ

*Pri koči tej pod Križko tu planino
posedal vselej sem, ko zvon 'z daljave
odmeval je in veje so majave
se sklapijale z večerno že temino.*

*In v mraku tam s planine so postavle
hitele v gručah mimo me v dolino
in vse dotlej, ko zadnji fant z deklino
ni mimo šel, sem sam bil del narave.*

*Strmim in v mislih kočo gledam:
mi daleč 'z dneva v dan nje prag postaja,
da gost ne bom v gorah, se bolj zavedam.*

*A naj, planinska kočica, ti brez kraja,
četudi jaz v dolini le posedam,
v nedrih tvojih veter še nagaja!*

številni koroški grabni, od lepenskega in remšeniškega do tistega, ki se pod Obirjem vleče proti Kortam. — Seveda ni brez televizije nič; bila je tudi tu — v podobi majhnega, vendar delavnega moštva dveh snemalcev, ki ju je vodila mlada in čedna Korošica, študentka zgodovine in teologije v Gradcu, zdaj pa na poletnih vajah iz novinarstva. Doma je bila le malo bolj spodaj, iz Bele; še iz otroških let je vedela za ljudsko pripovedko o tem, kako se je za časa turških bojev sem gor zateklo okoliško prebivalstvo, kako je turška nadloga silila za njim, kako je potem, ko so nesrečniki v hudi stiski vztrajno molili k svetemu Lenartu, nenadoma legla megla na pokrajino, kako jih je skrila, preganjavce pa je v njeni nepreglednosti prisilni vodnik pripeljal do skalnega spodmola, v katerega so potem vsi popadali. Zgodbo mi je najprej povedal in potem gospodično tudi predstavil **Slavko Mežek**, zanesenjak, ki hodi sleherni teden iz Žirovnice na naši strani v Železno Kaplo vadit različne zборе.

Če odpišem ves ta žegnanjski hrum in šum, je celotna podoba bila skladna s civilizacijo svetega Lenarta: tudi tiho sporočilo ljudske pripovedke — o zavetni samoti in varnosti lenarških krajev in zakotij in o tem, kako stari, prijazni in ljubeznivi svetnik drži roko nad vsemi nesrečniki tega sveta. Najprej pa so se sem brčkone zatekli možje, ki so bogve kako pretentali oblasti, si sneli verige in okove z nog in rok, tudi raz vrat, pobegnili, odvrgli breme prenaseljenega sveta, vse brezštevne težave in nadloge ter si tukaj postavili streho za preostanek življenja. Kdo neki pa bi zapravljaj čas, da bi jih iskal in preganjal še tu, v tej strašni oddaljenosti! Pokorili so se za stare grehe, če so si jih res kaj nabrali, stregli potrebi po samoti in tišini, premišljevali večnost in čudni človeški vrtljak, ki so mu komaj komaj ušli, nabirali koreninice, maline in lovili živali, kuhali čaj iz žeganega studentca, zraven pa častili svetega Lenarta, da je tako zelo usmiljen z njimi. Kaj dosti več svetnih

užitkov v teh mokrih, skritih osojah skoraj ne more biti. Ob hiši rasteja sicer dve prastari, v glavnem suhi, lišajasti češnji, ki zorita nekaj skromnih koščic, odetih v rdečkasto kožico, šele zdaj, v avgustu. Ni da bi jih jedel, žganja iz njih ni moglo nastati nič, mogoče da se je dala skuhati kakšna grizasta, rožnata voda kislega okusa. V senčnem kraju smo, 1300 in več metrov visoko. Češnji stojita bolj zato, da je vsaj po besedi sadje pri hiši.

Nekako blizu so mi ti daljni, neznani Lenartovi možje.

— Vsake toliko se v civilizaciji oglasi in celo do velike glasnosti povzdigne misel o težavnosti življenja, ki nam je dano. **Stritar** je zelo rad ponavljal stare mislece, da se z jokom rodimo in z jokom umremo, in tudi stari Grki so se čudili, kako more nastati sploh kaj pametnega iz nas, ko pa se rodimo tam nekje med odpadno vodo in odpadno hrano. Zakaj bi se torej mučili in pehali, zakaj trudili in se silili, na koncu ne odnesemo ničesar s seboj — še slave in časti ne; te pravzaprav še najmanj! Nedaleč od tod je stara koroška modrost bukovniku prišepnila eno najlepših in najbolj modrih pesmi — o rojstvu, o tem, kako se rodimo nagi in bosí, nič si ne moremo pomagati, samo mater kličemo na pomoč! Oho, si poodičam, brez filozofije! Od filozofije je ta svet bolan!

Ko se potem po cmizasti podolševski stezi vračam pod Strevčevim vrhom proti meji, dojdem prijazno in samotno maševalko, ki se tudi vrača na sončno stran: tam živi od rojstva naprej. Vse mogoče premeljeva, niti opaziva ne, da na meji ni več žive policijske duše, ki bi naju morebiti povprašala za dokumente; čudiva se džipu, ki je po kozji stezi pripelel nepredstavljivo visoko. »Ta pa ni od nas,« reče, »ta ga je zadel na tomboli, drugače bi se mu ga zdelo škoda.« Sleherni stvar ima pač ceno, razen če jo dobiš zastonj. — Kar tjavendan zinem in me je še tisti hip sram »izvirnosti«: »Lepo je, lepo je tukaj, ko vsak dan gledate Raduho, Olševo, Ojstrico na drugi strani, vse te vrhove; življenje pa ni lahko, kaj?« »Čujte,« reče, »saj res ni lahko, preživi pa se koj; posebno zdaj, ko je cesta (cesta je vendar za bogpomagaj, preobjedeno pomislím), letos sem se že dvakrat peljala v Luče, mi je všeč; lepe so Luče.« Meni pa se zdijo že Luče »daleč od ponorelega sveta«. Tu v Olševi je vsaka kmetija malo v samoti in v okrilju svetega Lenarta; in še ne vedo ne, da je tako.

Malo potem, ko me moja Podolševka zapusti, se še enkrat ustavim. Škoda se mi zdi pogledov noter proti Velikemu vrhu nad Robanovim kotom, Ojstrici, Planjavi, ki jo že preplavljajo megle, na Brano in Rinke, na prosorno modrikasti prostor v Logarski dolini in Matkovem kotu, na temno globino, ki leži pod nogami do Radohe, na jasne, travnoskalnate strmalí Olševe, na Hudo in Strevčevo peč in na prijazno cerkvico Svetega Duha, ki se tako zelo tišči tal, da je ne bi odnesel veter. Škoda se mi zdi, da bi prehitro odšel. Čez zrele trave in poletno cvetje nese pogled in se ob tem spomnim, da je bila tudi zaolševska cerkvica od zunaj prepasana z Lenartovim simbolom, z verigo, malce nenavadno sicer, kot bi bila narejena iz preprostih rigeljcev, in tudi samo s tistih strani, koder se vidi, pa vendar, bila je — zaprta in zaklenjena v svojo samoto.

Sonce tone

VERA PIPAL

*Sonce zahaja.
Tone za Rinke.
Dan je končan.
Le še en žarek
vrhove obsije,
a še ta žarek
hitro se skrije.
Dan je končan.
Sonce pa tone
in tiho zatone.*

*Zjutraj bo vstalo,
vas spet obsijalo.
Vrhovi mogočni —
rojen bo nov dan!*